

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-8885-2020-2-31-37>
УДК 792.082:37.091.33:7.071.2

Паніш Лариса Володимирівна,

вчитель мистецтва Мукачівської загальноосвітньої школи І–ІІІ ст. № 1
ім. О. С. Пушкіна, м. Мукачеве, Закарпатська обл., Україна,
larisapapish@gmail.com

ДІАЛОГ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА

У статті розглядається діалог як форма педагогічного спілкування, яке є засобом інтерпретаційної діяльності учнів під час сприймання і обговорення мистецьких творів; і діалог як метод спілкування з мистецьким твором, митцем, що слугує пізнанню різних видів мистецтва. Метою застосування діалогу вчителем (як форми педагогічної взаємодії і як методу пізнання мистецтва) є активізація учня у розкритті змісту художнього образу мистецького твору, що ґрунтується на особистісному художньо-естетичному досвіді, знаннях про художні засоби виразності, вмінні порівнювати й узагальнювати та рефлексії учня. Наведено приклади уроків мистецтва у 8 класі.

Ключові слова: діалог, уроки мистецтва, 8 клас, інтерпретація, форма взаємодії вчителя й учня.

У навчанні набагато важливіше навчити дитину мислити, ніж повідомити їй ті або інші знання.

Л. С. Виготський

Одне із завдань учителя мистецтва – навчити учнів сприймати, переживати й досліджувати художні образи мистецьких творів; розуміти їхній зміст та засоби, якими зміст реалізований митцем; висловлювати й аргументувати свою думку. У навчальному процесі відбуваються зовнішні та внутрішні діалоги: учня з мистецтвом, учня з учнями, учня з учителем. І це обумовлюється специфікою мистецтва, адже, як зазначає О. Рудницька, мистецтво діалогічне за своєю природою і саме по собі є спілкуванням (квазіспілкуванням) [11, с. 56]. Л. Масол підкреслює, що «комунікативна функція мистецтва передбачає різні види спілкування: діалог з митцем, діалог з образом твору, діалог культур, діалог особистісних смислів у системі учень-учень або «вчитель-уч-

ні», внутрішній діалог (інтеріоризована дискусія)», і робить висновок: «розуміння мистецтва – це творчий процес співпереживання та інтерпретації, що носить активно діалогічний характер» [5, с. 93]. Щоб такі діалоги стали не формальними, а ефективними на уроках, потрібні особливі форми взаємодії між учасниками освітнього процесу та методи інтерактивного навчання.

Учені розробляють теорію, пропонують прийоми, методи й технології інтерактивного навчання на різних етапах діяльності учня на уроці (мотивації, створення позитивної атмосфери й організації комунікації учнів, методи систематизації й актуалізації їхніх знань, стимулювання рефлексії). Зокрема, серед технологій формування вмінь і навичок та емоційно-ціннісних орієнтацій і ставлень учні виокремлюють метод діалогу (О. Пометун) [10, с. 80–82]. У навчанні мистецтва в реалізації діалогової взаємодії дієвими виступають художньо-педагогічні технології: проблемно-евристичні, ігрові, інтерактивні,

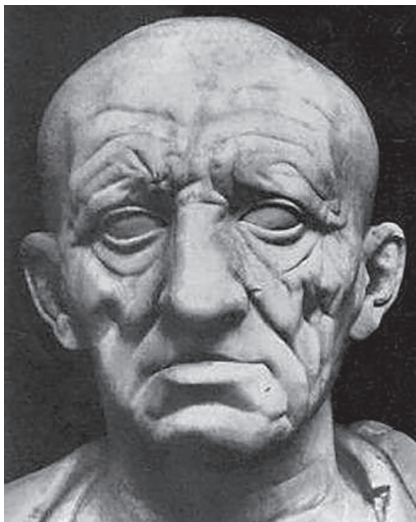
проєктні (Л. Масол) [4, с. 28–29]. Серед інтерактивних технологій, що покликані допомогти вчителю в організації аналізу-інтерпретації мистецьких творів шляхом діалогу і полілогу, Л. Масол виокремлює фасилітовану дискусію, а також – метод проєктів, що передбачає форми діалогічної взаємодії учнів у парах, групах [5, с. 93–100.]

Педагоги-практики (Н. Мінасян [6], Ж. Марчук, Н. Чен [12], Т. Ямницька [13], Л. Вовк і Н. Шатайло) використовують різноманітні форми й прийоми роботи з мистецькими творами в малих групах з метою вчити дітей бачити і розуміти прекрасне в процесі аналізу та обговорення творів. Діалог виступає не тільки як форма педагогічної взаємодії, а і як форма уроку (урок-діалог) [9].

Вважаємо, що поле дослідження цього методу не вичерпане, а тому **метою статті** є представлення застосування діалогічної форми педагогічного спілкування як дієвої в організації етапу інтерпретації художнього образу творів на уроках мистецтва в загальноосвітній школі та надання методичного коментарю щодо його реалізації (на прикладі уроків у 8 класі).

Тема діалогу в царині культури вперше виникла в античну епоху. Свій розвиток вона знайшла на початку ХХ ст. в роботах К. Ясперса, О. Шпенглера, М. Бахтіна, пізніше проблема «діалогу культур» піднімалася в працях В. Біблєра та інших. У дослідженнях філософів та культурологів для нас цінним є визначення діалогічності як особливої якості культури. Діалог культур дозволяє сприйняти чужі аргументи, перейняти чужий досвід, шукати баланс. «При такій діалогічній зустрічі двох культур вони не зливаються і не змішуються, кожна зберігає свою єдність і відкриту цілісність, але вони взаємозбагачуються», – так писав М. Бахтін [1, с. 96]. Саме ця ідея – діалог як тип відносин – покладена в основу методичного прийому «діалог».

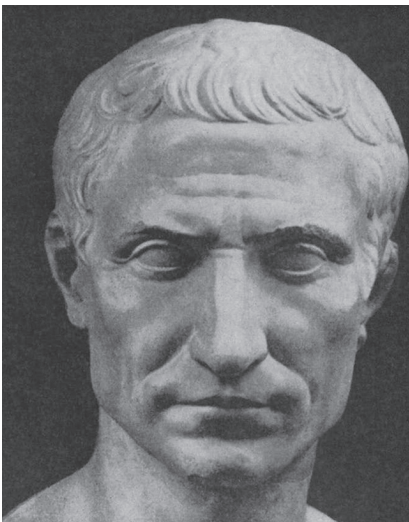
На уроках мистецтва можуть бути застосовані різновиди «діалогів». І це не тільки бесіда між педагогом і учнем або взаємодія між учнями у процесі групової дискусії на мистецькі теми, – тоді говоримо про діалог учасників освітнього процесу. Під терміном «діалог» може

Приклад 1. Голова старого. Мармур. Середина I ст. до н. е. Рим, музей Тортолонія

ховатися міжвидове порівняння під час сприймання та інтерпретації творів різних мистецтв – лише уявіть собі діалог двох (або більше) видів мистецтв між собою: кожен із них буде «говорити» своєю мовою, але про спільне (тему, об'єкт тощо). Цей прийом застосував мистецтвознавець Г. Недошивін, коли, описуючи Реймський собор, порівнював ритмічну композицію його західного фасаду з симфонією [7, с. 51–52]. Саме такий діалог застосовують учителі образотворчого та музичного мистецтва у викладанні інтегрованого курсу «Мистецтво», починаючи з початкової школи [5, с. 64].

«Діалогом» ми також називаємо художнє спілкування художника з художником, художника з композитором, глядача (слухача) з твором. Але яким чином організувати такі діалоги на уроках мистецтва в процесі інтерпретації художніх творів? – головне питання методики. Зазначимо, мета діалогу – не переконання один одного до повної перемоги когось із учасників (як наприклад, у дискусії та дебатах) та не простий обмін загальними висловлюваннями (як у «соціальній розмові»); діалог – це обмін думками щодо певної теми, предмета, це вияв різними засобами свого ставлення, цінностей (що демонструють митці у творах і учасники обговорення як глядачі та слухачі цих творів).

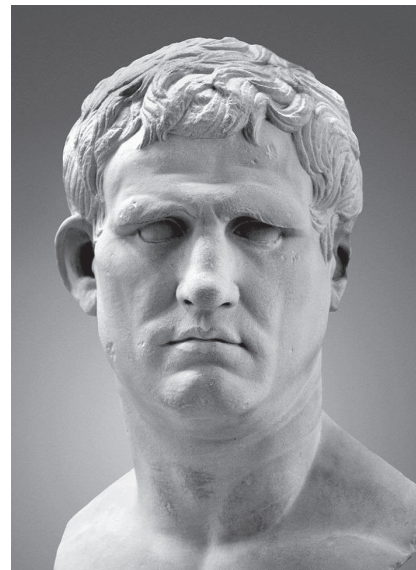
Приклад 2. Портрет Юлія Цезаря. Мармур. Рим, Ватикан

Головна умова того, щоб діалог відбувся, – учні повинні розуміти мову мистецтва, виразальні засоби живопису, скульптури, архітектури, музики. Цього вони навчаються на уроках музичного та образотворчого мистецтва з 1 по 7 клас і вже мають певний мистецький багаж на початок 8 класу.

Діалог реалізується під час вербальної і невербальної комунікації, що становить ланцюжок взаємозалежних дій-спілкувань між педагогами й учнями на основі партнерських відносин, обміну духовними цінностями [5, с. 93]. Отже, діалог передбачає демонстрацію жестів, мімічні реакції, але головний засіб, через який реалізується діалог, – це бесіда (інтерактивна). Вчитель має володіти такими важливими складовими діалогу, як уміння:

1) Конструювати інтерактивну бесіду – визначати її мету й завдання, складати запитання, що заохочують до діалогу. Розрізняють *відкриті й закриті запитання*, серед яких продуктивнішими є відкриті – такі, що потребують розширеної відповіді. Серед таких запитань:

- навідні (Що ви думаєте з приводу того, що...? Чи можемо ми сказати, що...? та ін.);
- журналістські запитання, які починаються із запитальних слів (Хто? Що? Де? Коли? Кому? Як?) і спричиняють інтеракцію учнів;

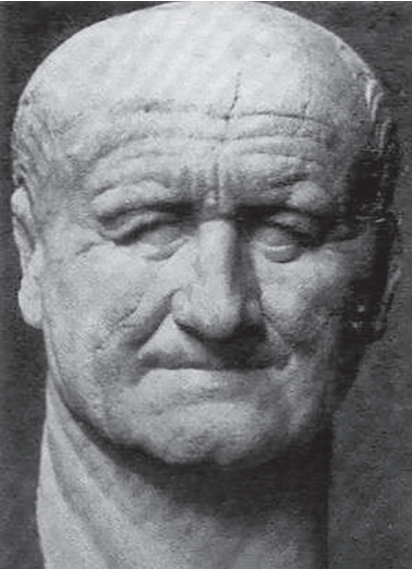

Приклад 3. Портрет Агриппи. Мармур. 25–24 рр. до н. е. Париж, Лувр

- суперечливі запитання, що одразу спонукають до критичного обговорення предмету бесіди;
- уточнювальні запитання, що пов'язані з актуалізацією власного досвіду учня.

2) Визначати кроки діалогової взаємодії та запроваджувати лінію (лінії) бесіди («вести бесіду»). З цим застосовуються різні схеми взаємодії, наприклад, завдання в парах, групах, колективні обговорення (у підсумковій бесіді, наприклад) як різні види командної роботи, що демонструє зворотний зв'язок між учнями й учнями, учнями і вчителем.

3) Реагувати на відповіді учнів («приймати висловлювання»). Звісно, що функція ведучого в бесіді – це стимулювання діалогу, вільного обміну думками, що сприяє співпраці. А отже, фасилітатор – не керівник групи, він її помічник і посередник в організації діалогу. Фасилітатор повинен: ставити запитання; підбивати підсумки; «будувати мости», тобто виступати посередником для отримання результату; вміти зіставляти думки учасників, груп; не демонструвати власного ставлення до думок інших; мати сценарій і методи ведення діалогу; створити конструктивну атмосферу; бути гнучким [2, с. 7–8].

Приклад 4. Портрет Веспасіана. Мармур. Бл. 79 р. Копенгаген, Нью-Карлсбергська галерея

Пропонуємо увазі колег приклади застосування методу діалог, що був використаний нами на уроках мистецтва у 8 класі на етапі інтерпретації мистецьких творів і передбачав взаємодію мистецького (художнього) твору й глядача (портрет – глядач), видів мистецтв (живопис – театр; архітектура – музика – скульптура); митців різних видів мистецтв (художник – композитор). Частково різновиди були описані нами в посібнику [3]. Розумінню учнями дії цього методу сприяли заздалегідь намічені вчителем **кроки діалогової взаємодії вчителя і учасників діалогу (учнів)**, що дозволяло: структурувати етап уроку мистецтва – сприймання й аналіз-інтерпретація мистецьких творів; спрямувати пізнавальний і мисленнєвий процес учнів на шляху до формулювання власних висновків щодо взаємозв'язку видів мистецтв.

1. Діалог «Художній твір – Глядач» покликаний розвивати критичне мислення учнів, активізувати їхню аналітичну діяльність. Може бути застосований вчителем на етапі введення в тему уроку або з метою формування окремих мистецьких понять.

Приклад: фрагмент уроку 7. Давній Рим. Погляд із глибини століть [3, с. 116–119].

Мета застосування діалогу: сприяти розумінню учнями «ідеалізації» як характерної риси давньоримської культури (на прикладі скульптурного портрета); на основі знань учнів про ідеалізацію в грецькій скульптурі, спрямувати учнів до вироблення самостійних висновків щодо «індивідуалізації» в римському скульптурному портреті.

Крок 1. Завдання учням: уважно роздивитися скульптури. Дати характеристику людини – вік, соціальне становище, характер, рід занять, спираючись на художні засоби виразності, що використав митець (приклади 1–4). Свою думку висловити у груповому обговоренні.

Крок 2. Ознайомлення з висновками кожної групи щодо скульптурних портретів. Так, у портреті старого учні помічають ретельно передані риси старіючої людини: загострені риси обличчя, зморшки, набряклі повіки. Це проста людина, однак, її чоло, підборіддя видають твердість духу і сильний характер. Старий чоловік прожив достойне життя.

Юлій Цезар на портреті виглядає як рішуча, цілеспрямована людина. Він міг би бути військовим або сенатором, тобто здатним приймати відповідальні рішення й брати на себе відповідальність за інших людей, – про це говорять риси його портрета.

Учні звертають увагу на правдиво, без ідеалізації передані грубуваті риси обличчя Агріппи: м'ясистий ніс, важкі дуги брів, глибоко посажені очі, енергійне підборіддя. Це воїн або глadiator.

Погляд Веспасіана зберігає гостроту і глузливий блиск, а лінія рота – прямизну і твердість, а отже, можна говорити про мудру людину, яка могла бути поважним членом Сенату, красномовним оратором. А може, це мужній старий воїн? Про це свідчить шрам на його чолі.

Крок 3. Інтерактивна бесіда (Зміст художнього образу і засоби втілення). Вчитель підсумовує висловлювання учнів і спрямовує їх до розуміння, що точні характеристики учнями зображених людей сприяв аналіз ними рис обличчя на портретах та як саме їх передав скульптор:

– *Що допомогло так точно зрозуміти характер цих людей?* (Детальне

опрацювання всіх висловлювань учнів з допомогою серії уточнювальних запитань щодо самого скульптурного портрета: – *Звідки це видно? Як ти це побачив? Що дало змогу зрозуміти тобі, що...? Які висновки можна зробити з того, що...).* Важливо також пов'язати засоби скульптора, якими втілено образ, із характеристиками персонажа: – *Про що говорять нам зморшки на чолі? Який висновок можна зробити про людину, яка насуплює брови? Примружені очі, розтягнені губи, відкритий погляд – яким сприймається Веспасіан?*

– *Чи можна вважати портрети безжальними? Поясніть свою думку.* – Нове проблемне й відкрите запитання стимулює подальшу мисленнєву діяльність учнів і спонукає робити припущення. Завдання вчителя-фасилітатора – «відібрати» найбільш точні й відштовхнутися від них у побудові наступного запитання-стимулу. (Деталі показані, ніби при яскравому і безжальному світлі. Нічого не сховалося: жирові складки, мішки під очима, асиметрія обличчя).

– *Як вважаєте, що було причиною настільки точного і безжального відтворення рис?* – Цим запитанням учитель ще більше заглиблює учнів у тему і спонукає робити висновки, пов'язуючи всі відомі факти, інформацію, знання й почуті припущення інших учасників полілогу. (Римський портрет був покликаний якомога реалістичніше й характерно зображати конкретну людину – в цьому його особливості).

– *Яких висновків ми дійшли?* – Формулювання висновків учнями.

Крок 4. Загальний висновок-підсумок учителя формується на основі висловлювань учнів, він може перефразувати основні думки: інтерес до особистості окремої людини з її хорошими або негативними, але обов'язково лише їй властивими особливостями, поєднується з нещадним реалізмом їх передачі – веризмом. Римський портрет був покликаний зображати громадянина Римської держави як конкретну особистість – індивідуума. На думку дослідників, цей період заклав основи подальшого розвитку європейського реалістичного портрета.

2. Діалог видів мистецтв «Живопис – Театр».

Учителі мистецьких дисциплін, особливо молодших класів, часто звертаються до пластичного інтонування (пантоміми). Учні через рухи й пластику «проживають» ті чи інші художні образи у таких завданнях, як наприклад: «оживи» героїв картин, «груповий портрет», «передай жест персонажа» та ін.

Мета застосування діалогу: продемонструвати учням вплив мистецтва театру на розвиток живопису епохи класицизму; підвести учнів до висновку про освітню роль мистецтва в добу класицизму. **Приклад:** фрагмент уроку 24. Класицизм та ідеали Античності [3, с. 298–300].

Крок 1. Вступне слово вчителя. Мистецтво театру було дуже популярним у епоху класицизму. Як і в інших видах мистецтва, наприклад в архітектурі, в ньому дотримувалися певних норм та правил: розташування героїв, поведінка на сцені, жести акторів та інше – все мало значення. Спробуйте мовою театральних жестів висловити свої емоції та стани. Вчитель пропонує учням пантомімою продемонструвати деякі емоції і стани, вони діють інтуїтивно (пластичне інтонування).

Пластична вправа (робота в парах): перший учасник задає жест, другий – відповідає на нього. Наприклад:

1-й учасник	2-й учасник
відмова	благання
здивування	осуд
горе	захоплення

Обговорення вправи: порівнюємо жести – чи красномовні вони, чи можна здогадатися їхній зміст тощо. Висновок: не всі наші придумані жести можна одразу зрозуміти.

Крок 2. А от в сценічній практиці класицистичного театру існувала своя мова жестів, і вони були зрозумілими глядачам (учитель ознайомлює учнів з мовою жестів і рухів сценічної практики театру доби класицизму, що передавали певні емоції і стани людей):

- здивування – руки зігнуті в ліктях, підняті до рівня плечей, долоні звернені до глядача;
- відмова – голова повернута вліво, руки протягнуті наліво і долонями ніби відштовхують предмет презирства;

- благання – руки зімкнуті долонями і тягнуться до партнера, який виконує роль володаря;
 - горе – пальці зчеплені, руки заломлені над головою або опущені до пояса;
 - осуд – рука з витягнутим вказівним пальцем спрямовується в бік партнера;
 - захоплення – тіло відкинуте назад, руки підняті з розкритими долонями.
- Порівняння мови жестів, придуманих у парах, з мовою жестів у театрі епохи класицизму.** (Запитання учням спочатку щодо мови жестів класицистичного театру: – Які частити тіла найбільше задіяні? Використовується одна чи кілька частин тіла? Які найбільш промовисті жести? – Далі порівнюємо театральні жести з тими, що придумали самі: – У чому різниця? Чи є спільне? Які жести схожі? І т.д.).

Крок 3. Гра з шедевром (учні сприймають картину, інтерпретують її сюжет і художній образ, спираючись на отриману інформацію й пережитий пластичний досвід).

Вчитель. Історичною тематикою захоплювались усі живописці класицизму. Сюжети, як правило, брали з античної історії.

Завдання учням: Використовуючи знання арсеналу театральних жестів

доби класицизму, розкажіть, що відбувається в картині «Присяга Гораціїв» Жака-Луї Давида (*приклад 5*).

Учні створюють і аргументують свій варіант інтерпретації події, зображеної на картині. Обговорення у групах і представлення варіантів змісту подій.

Вчитель знайомить учнів із сюжетом картини: «В основі сюжету картини лежить розповідь римського історика Тита Лівія про трьох братів з роду Гораціїв, які були обрані битися з ворогами Риму – трьома кращими воїнами з міста Альба-Лонги, братами Куріаціями. Давид зобразив момент, коли брати, піднявши руки в римському вітанні, клянуться перемогти або померти, а їхній батько простягає їм бойові мечі. Праворуч зображена група скорботних жінок: віддалік мати Гораціїв схилилася над двома онуками, ближче сестра Камілла, наречена одного з Куріаціїв, і Сабіна, сестра Куріаціїв і дружина одного з Гораціїв».

Крок 4. Інтерактивна бесіда.

– Чи допомогли вам знання зі сценічної практики доби класицизму зрозуміти сюжет картини?

– Що ще в картині нагадує про театр? (Композиція картини нагадує розстановку акторів на сцені, архітектурна декорація – задник сцени).

– Чи викликає картина співчуття до головних героїв? Які саме почуття у вас

Приклад 5. Жак-Луї Давид. Присяга Гораціїв. 1784 р. Париж, Лувр

виникли? (Людські почуття відходять на другий план. Героїзм переважає).

Крок 5. Які висновки можемо зробити про характерні риси різних видів мистецтв у епоху класицизму? (Завдання груп на 3–5 хв.).

Висновок: в епоху класицизму, використовуючи строгую композицію і знання змісту театральних жестів, художники яскраво змальовують події, втілюють повчальні громадянські ідеї і відтворюють характери дійових осіб. Так, художник Ж.-Л. Давид у картині «Присяга Горациїв» прославляє ідеали патріотизму, самопожертви в ім'я батьківщини. Отже, картина виходить за межі власне образотворчого мистецтва, в ній явно проступає діалог кількох видів мистецтв, що переплітаються одне з одним, спілкуються між собою і допомагають нам, глядачам, трактувати події, відтворені художником.

Приклад 6. Ф. Борроміні. Церква Сан-Карло алле Куатро Фонтане. Екстер'єр

3. Діалог «Архітектура – музика – скульптура».

На діалозі мистецтв можна повністю побудувати урок, перетворивши його на форму – *урок-діалог*. Доцільно застосувати художньо-театральну драматургію, детально описану Л. Масол, що передбачає «організацію пізнавальної діяльності за такими умовно визначеними «драматургічними кроками»: вступ або інтродукція (повідомлення теми) – зав'язка (постановка проблеми) – розвиток (виклад теми) – кульмінація (вирішення проблеми) – завершення (висновок)» [6, с. 55].

Приклад: фрагмент уроку 17. Стихія бароко [3, с. 218–226].

Мета застосування діалогу: сприяти виділенню учнями характерних рис бароко, використовуючи навички інтерпретації мистецьких творів; підвести учнів до загального висновку, що тема руху, динаміки поєднує всі мистецтва доби бароко.

Зав'язка. Вчитель підводить учнів до думки про те, що люди XVI ст. розуміли світ неоднозначним, мінливим, суперечливим, на відміну від гармонійного сприйняття навколишнього світу в епо-

ху Відродження. Для цього використовуються наступні завдання.

Завдання «Групування»: згрупувати за змістом слова (*порядок, свобода, випадковість, система, почуття, дисципліна, хаос, розум*) і записати їх у два стовпчики (правильна відповідь: хаос – порядок, свобода – дисципліна, випадковість – система, почуття – розум). Обґрунтувати свій вибір.

Слово вчителя. Людина XVI ст. розуміла складність навколишнього світу. В ньому недосяжною є гармонія та дивно поєднуються протилежності. Ідеї створення узагальненої картини такого складного, мінливого світу надихали композиторів. Яскравим прикладом цих прагнень став цикл із двох п'єс – прелюдії й фуги.

Слухання музики: Й. С. Бах. Прелюдія і фуга до міно́р.

– Які ці дві частини – охарактеризуйте їх. Ви помітили контраст?

– Якою була музика на початку? (Блискучі пасажі, бурхливі гами, арпеджіо, масивні акорди).

– Як вона змінювалася? (Тема – головна думка – повторюється в різних голосах, потім ми чуємо відступ від

Приклад 7. Ф. Борроміні. Церква Сан-Карло алле Куатро Фонтане. Інтер'єр

Приклад 8. Л. Берніні. Аполлон і Дафна. Мармур. Рим, Галерея Боргезе

теми, а в останньому розділі знов звучить тема).

– Яка група слів точніше характеризує прелюдію? Яка – фугу?

Обговорення, висловлення своєї думки.

ПРЕЛЮДІЯ	ФУГА
хаос	порядок
свобода,	дисципліна
випадковість	система
почуття	розум

Проміжний висновок: світ не ідеальний, він динамічний, емоційний, контрастний. Світ – суперечливий, у ньому співіснують і почуття, свобода (втілені в Прелюдії), і розум, порядок (відображені у Фузі).

Розробка. Мета цього етапу уроку: дослідження учнями на конкретних прикладах пам'яток архітектури, скульптури та музики доби бароко, які різними мистецькими засобами «говорять» про суперечливий світ.

«Суперечка між Прелюдією та Фугою». Спочатку учні групуються – визначають, від імені кого вони будуть висловлювати думку – Прелюдії або Фуги.

Організація сприймання творів. Для сприймання обома групами представлено таку архітектурну споруду – Церкву Сан-Карло алле Куатро Фонтане в Римі архітектора Ф. Борроміні (приклад 6, 7).

Завдання групи «Прелюдія»: знайдіть архітектурні деталі, за допомогою яких створюється відчуття свободи, руху як екстер'єри та інтер'єри церкви.

Завдання групи «Фуґа»: знайдіть в екстер'єрі та інтер'єрі архітектурні деталі, які додають споруді симетричності, рівноваги, порядку. Згадайте, що ордер – це порядок в архітектурі.

Окремо звернути увагу на те, як розвивається «тема овалу» в інтер'єрі церкви. Внаслідок обговорення учні дійшли наступних висновків:

Група «Прелюдія». Лінії фасаду викривлені, вони рухаються, не можуть розпрямитися. Стіна як площина не існує, вона то виступає, то зникає в отворах. Світлотінь грає на фасаді в нішах, вікнах, скульптурі. З'являються вікна незвичної форми – овальні. Той самий овал, вигнутий, пластичний, ми зустрічаємо всередині будівлі.

Група «Фуґа». Колони на фасаді створюють основу, систему, підкреслюють стіну. Якщо подивитися вгору, то тема овалу повторюється в різних варіаціях декілька разів, подібно до голосів у фузі.

Проміжний висновок. З одного боку, симетрична композиція, карнизи, що підкреслюють горизонтальний поділ фасаду, вертикальний ритм ордеру – все це втілює в архітектурі порядок. З іншого боку, фасад церкви вигнутий, так само вигнуті карнизи, з'являється нова нестійка, пластична, рухлива форма – овал – усе це створює відчуття руху, динаміки. Будівля церкви своєю пластичністю схожа на велетенську скульптуру. Отже, динаміка, рух, пластичність, декоративність, суперечливість властиві архітектурі бароко.

Кульмінація. Мета етапу уроку: знаходження учнями в скульптурній композиції рис бароко, визначених на попередніх етапах уроку.

Слово вчителя. Лоренцо Берніні блискуче проявив себе і в архітектурі, і в скульптурі, створюючи статуї, рельєфи, фонтани, сповнені нестримної художньої фантазії. Майстерно скульптор відтворив і сюжет про Аполлона і Дафну з твору давньоримського поета Овідія «Метаморфози». Пластичні лінії тіл відображають момент, коли німфа перетворюється на лавр, аби сховатися від переслідувань бога (приклад 8).

Організація сприймання скульптурного твору Джованні Лоренцо Берніні «Аполлон і Дафна».

– Яка сцена з міфу втілена скульптором? (Юнак майже наздогнав дівчину, що ось-ось превтілиться у лавр).

– Подумайте, чому саме момент перетворення припав митцю до душі? (Спостерігаємо рух, майже як у кіно: на наших очах відбувається перетворення дівчини на дерево).

– Ракурс фігури – чи додає він відчуття руху? (Фігури рухливі, нестійкі, в них майже відсутня точка опори).

– Що відчуває глядач, який сприймає цю скульптурну композицію? (Занепокоєння, динаміку руху за діагоналлю).

– Яким здається матеріал, з якого створена ця група? Поясніть свою відповідь (Здається, що скульптор працював із пластиліном, настільки пластичні фігури).

– Чи погоджуєтесь ви з твердженням Л. Берніні: «...Я переміг труднощі, зробивши мармур гнучким, як віск, і цим зміг до певної міри об'єднати скульптуру з живописом...». Поясніть свою відповідь на прикладі цієї скульптури. (З ілюзорною достовірністю, як в живопису, художник відтворює послідовність перетворення Дафни).

– Зробіть висновок про спільні риси різних видів мистецтва епохи бароко.

Висновок. Музиці, скульптурі та архітектурі бароко властиві спільні риси, а саме: динамічність, емоційність, декоративність. Митці цієї епохи різними мистецькими засобами втілювали одні й ті самі ідеї і теми. Так, тема руху, динаміки поєднує всі види мистецтва з кінця XVI до середини XVIII ст., коли в європейському мистецтві панував стиль бароко.

Таким чином, метод діалогу на уроках мистецтва сприяє формуванню в учнів навичок пізнавальної, дослідницької діяльності, здатності здійснювати мисленнєві операції (порівнювати, зіставляти, аналізувати, класифікувати, робити висновки). Метод незамінний у проведенні етапу аналізу інтерпретації мистецьких творів, оскільки допомагає вчителю продуктивно вирішити навчальні завдання уроку, а учню – отримати відчуття успіху від самостійного пізнання мистецтва.

Діалог на уроці мистецтва дозволяє запровадити активну рівноправну взаємодію між його учасниками. Він потребує формулювання й висловлення власної позиції. Весь процес навчання відбувається в результаті активної, переважно самостійної, пізнавальної діяльності учнів, де вчитель виступає у ролі помічника, фасилітатора.

Подальші пошуки слід спрямовувати на поєднання даного прийому з художньо-педагогічною драматургією уроку мистецтва в основній та старшій школі.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Бахтин М. М. Литературно-критические статьи. Москва : Художественная литература, 1986. 543с.
2. Діалог в освіті: порозуміння, співпраця, зміни : посібник / Г. Касьянов, А. Я. Крікке, Р. Міох, Ш. Тендосхат. Київ, 2007. 29 с. URL: <http://old.ippo.edu.te.ua/files/>

gromad_osvita/resursy/dialog_v_osviti/dialog_posibnyk.pdf

3. Жабляк М., Попіш Л. Мистецтво. 8 клас. *Мій конспект*. Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2017. 401с.

4. Масол Л. Методика навчання мистецтва в основній школі : методичний посібник для вчителів. Київ : Шк. світ, 2012. 128с.

5. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі : посібник для вчителів / Л.М.Масол, О.В.Гайдамака, Е.В.Белкіна, О.В.Калініченко, І. В. Руденко. Харків : Веста : Видавництво «Ранок», 2006. 256 с.

6. Масол Л. М. Методика навчання інтегративного курсу «Мистецтво». Київ : Генеза, 2019. URL: http://www.geneza.ua/sites/default/files/product-images/Metodyky/Masol_Mystetstvo_Metodyka.pdf (дата звернення: 09.05.20).

7. Мінасян Н. Г. Художня культура: творчі завдання, тести, кросворди. Київ : Шк. світ, 2011. 120 с.

8. Недошивин Г. А. Из истории зарубежного и отечественного искусства. *Избранные труды*. Москва : Советский художник, 1990. 304 с.

9. Попіш Л. Мудрість Сходу. Мистецтво як форма комунікації. *Мистецтво та освіта*. № 3. 2010. С. 51–55.

10. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ : А.С.К., 2007. – 144 с.

11. Рудницька О. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посіб. Київ : Інтерпроф, 2002. 270 с.

12. Чен Н. В. Мистецтво – універсальна мова кожного народу. *Мистецтво та освіта*. № 2(92). 2019.

13. Ямницька Т. О. Опис, аналіз й інтерпретація творів декоративно-прикладного мистецтва. *Мистецтво та освіта*. № 1(91). 2019.

References:

1. Bakhtin, M. M. (1986). Literaturno-kriticheskie statii [Literary-critical articles]. Moscow: Khudozhestvennaia literatura.

2. Kasianov, H., Krikke, A.-Ya., Miokh, R., & Tendoskhat, Sh. (2007). Dialog v osviti: porozuminnia, spivpratsia, zminy [Dialogue in education: Understanding, cooperation, change]. Kyiv. Retrieved from http://old.ippo.edu.te.ua/files/gromad_osvita/resursy/dialog_v_osviti/dialog_posibnyk.pdf

3. Zhabliak, M., & Papish, L. (2017). Mystetstvo. 8 klas. Mii konspekt [Art. 8th grade. My synopsis]. Uzhhorod: Informatsiino-vydavnychiy tsentr ZIPPO.

4. Masol, L. (2012). Metodyka navchannia mystetstva v osnovnii shkoli [Methods of teaching art in primary school]. Kyiv: Shkilnyi svit.

5. Masol, L. M., Haidamaka, O. V., Belkina, E. V., Kalinichenko, O. V., & Rudenko,

I. V. (2006). Metodyka navchannia mystetstva u pochatkovii shkoli [Methods of teaching art in primary school]. Kharkiv: Vesta: Vydavnytvo «Ranok».

6. Masol, L. M. (2019). Metodyka navchannia intehrativnoho kursu «Mystetstvo» [Methods of teaching an integrative course "Art"]. Kyiv: Heneza, Retrieved from http://www.geneza.ua/sites/default/files/product-images/Metodyky/Masol_Mystetstvo_Metodyka.pdf

7. Minasian, N. H. (2011). Khudozhnia kultura: tvorchy zavdannia, testy, krosvordy [Art culture: Creative tasks, tests, crossword puzzles]. Kyiv: Shklnyi svit.

8. Nedoshivin, G. A. (1990). Iz istorii zarubezhnogo i otechestvennogo iskusstva. Izbrannye trudy [From the history of foreign and domestic art. Selected works]. Mosciw: Sovetskii khudozhnik.

9. Papish, L. (2010). Mudrist Shkodu. Mystetstvo yak forma komunikatsii [Wisdom of the East. Art as a form of communication]. Mystetstvo ta Osvita [Art and Education], 3, 51–55.

10. Pometun, O. (2007). Entsiklopediia interaktyvnoho navchannia [Encyclopedia of interactive learning]. Kyiv: A.S.K.

11. Rudnytska, O. (2002). Pedahohika: zahalna ta mystetska [Pedagogy: General and artistic]. Kyiv: Interprof.

12. Chen, N. V. (2019). Mystetstvo – universalna mova kozhnogo narodu [Art is the universal language of every nation]. Mystetsvo ta Osvita [Art and Education], 2 (92).

13. Yamnytska, T. O. (2019). Opys, analiz y interpretatsiia tvoriv dekoratyvno-prikladnoho mystetstva [Description, analysis and interpretation of works of decorative and applied arts]. Mystetsvo ta Osvita [Art and Education], 1 (91).

Попіш Лариса Владимировна, учитель искусства Мукачевской общеобразовательной школы I–III ст. № 1 им. А. С. Пушкина, Мукачево, Закарпатская обл., Украина, larisapapish@gmail.com

Диалог на уроках искусства

В статье рассматривается диалог как интерактивный методический прием интерпретации художественных произведений. Его цель – определение собственной позиции ученика, которая основывается на личном художественно-эстетическом опыте, знании художественных средств выразительности, умении сравнивать и обобщать. Представленная методика способствует организации интерпретации произведений искусства на уроках художественно-эстетического цикла. Приведены примеры применения диалога на разных этапах уроков искусства в 8 классе.

Ключевые слова: интерпретация, методический прием диалог, уроки искусства в 8 классе.

Papish Larysa Volodymyrivna, Art Teacher of Mukachevo Secondary School of I-III Grades №1 named after O.S. Pushkin, Mukachevo, Zakarpattia region, Ukraine, e-mail: larisapapish@gmail.com

Dialogue at art lessons

The article deals with the dialogue as a form of pedagogical communication, which is a means of interpretive activity of pupils during the perception and discussion of works of art. This form involves teacher's special skills to construct different types of open-ended questions in an interactive conversation, accepting students' answers, conducting conversations and group interaction techniques.

Dialogue is considered as a method of communication with work of art, with the artist and various types of art that serves the understanding of art. The purpose of the teacher's use of dialogue as a method of understanding of art is to activate students on order to reveal the content of the artistic image of work of art based on personal artistic and aesthetic experience, knowledge of artistic means of expression, ability to compare and generalize as well as reflections in art cognition. The examples of art lessons in 8th grade are the following: dialogue "Artwork – Spectator" designed to promote student's understanding of "idealization" as a characteristic feature of ancient Roman culture (by the example of sculptural portrait), based on students' knowledge of idealization in Greek sculpture; dialogue of kinds of art "Painting – Theatre", the purpose of which is to demonstrate the influence of art of theatre on the development of painting of Classicism. The dialogue "Architecture – Music – Sculpture", which stimulates students to identify the characteristics of the Baroque in different arts using the skills of interpretation of works of art, is implemented at lesson-dialogue. It consists of artistic and theatrical drama of the lesson: introduction (message topic) – starting point (problem statement) – development (presentation of the topic) – culmination (solution of the problem) – completion (conclusion).

Key words: dialogue, art lessons, 8th grade, interpretation, teacher-student interaction.

Стаття надійшла до редакції 15.05.2020 р.